

СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Анелия Александрова Касабова

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей – Българска академия на науките

на материалите, представени за участие в конкурс

за заемане на академичната длъжност **„професор“**

на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата
(Науки за културата - Историческа антропология на политическата култура)

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 39 от 02.05.2023 г. и в интернет-страница на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Етнология“ към факултет Философско-исторически, като единствена кандидатка участва доц. д-р Добринка Драгиева Парушева от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

1. Общо представяне на процедурата и кандидата

Със заповед № РД-21-1601 от 31.07.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **„професор“ в ПУ** по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата - Историческа антропология на политическата култура), обявен за нуждите на катедра „Етнология“ към Философско-исторически факултет.

За участие в обявения конкурс е подала документи **единствена кандидатка** доц. д-р Добринка Драгиева Парушева от Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

Представеният от доц. д-р Добринка Парушева комплект материали на електронен и на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи: молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса; автобиография по европейски формат; диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“ - оригинал с приложение; диплома за образователна и научна степен „доктор“ - оригинал; диплома (свидетелство) за академична длъжност „доцент“ - оригинал; списък на научните трудове; научни трудове (копия на публикациите); справка за спазване на минималните национални изисквания; декларация за ори-

гиналност и достоверност на приложените документи; анотации на материалите по чл. 76. от ПРАСПУ (на български и чужд език); самооценка на приносите; списък на цитиранията; документ (удостоверение) за трудов стаж; документи за учебна работа; документи за научноизследователска дейност.

Кандидатката доц. д-р Парушева е приложила списък с общо 70 научни труда, от които 68 статии и студии и 2 публикувани монографии. В конкурса участва с 1 монография и 12 студии и статии, които са извън дисертацията и след заемане на академичната длъжност „Доцент“. Разпределението на научните трудове по съответни рубрики, в страната и в чужбина, е както следва: 2 монографии, издадени от български академични издателства, 37 студии и статии на френски, английски и немски език, 31 студии и статии на български език – всички в академични издания. Доц. д-р Парушева има многобройни участия в национални и международни научни форуми, участва в 7 национални и 5 международни научноизследователски проекта, членува в авторитетни национални и международни научни организации.

Кратки биографични данни

Добринка Парушева, магистър по история със специализация по *История на Византия и балканските народи* и втора специалност *Немска филология* към СУ „Св. Климент Охридски, защитава през 1990 г. докторска дисертация (кандидат на историческите науки) към Института по балканистика към Българска академия на науките и започва работа като главен асистент към този институт. През следващите години успоредно работи като хонорувана преподавателка към Факултет по история – Средиземноморски и Азиатски цивилизации, ВСУ „Черноризец Храбър“; към Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ и към Философско-исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. През 2009 г. след успешно участие в конкурс е назначена като доцент по *Нова и най-нова обща история* към Института за балканистика и тракология – БАН. От следващата година е на позиция доцент по *Теория и история на културата* към катедра „Етнология“ на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Професионалният път на доц. д-р Парушева показва траен и устойчив интерес и натрупан богат опит в научно-изследователска и преподавателска дейност.

Лични впечатления

С доц. д-р Д. Парушева се познаваме от години, свързват ни общи научни интереси, работили сме заедно в редакционната колегия на сп. „Българска етнология“, многобройни са срещите ни по научни форуми. За мен доц. д-р Парушева е високо ерудирана и компетентна професионалистка, работлива и отзивчива колега, която се отнася много отговорно към поети ангажименти.

2. Обща характеристика на дейността на кандидатката

Оценка на учебно-педагогическа дейност

Доц. д-р Парушева е преподавателка с многогодишен опит към различни висши училища. Към ПУ „Паисий Хилендарски“ доц. Парушева води разнообразни лекционни курсове в бакалавърски и магистърски програми – задължителни и избираеми дисциплини, ръководи дипломанти, докторанти, вкл. в международни докторантски програми на ПУ, Карлов университет Прага и ТУ Айндховен. Срещите ми със студенти, дипломанти и докторанти на доц. Парушева ме убедиха, че те са високо мотивирани от контакта и личния пример на доц. Парушева.

За подчертаване са и значимите административни ангажименти на доц. д-р Д. Парушева.

Оценка на научната и научно-приложна дейност на кандидатката

Научно-изследователската дейност на доц. д-р Парушева е богата, посветена на различни и широки научни теми. В конкурса за академичната длъжност „професор“ доц. Парушева участва с публикуваната през 2023 г. монография *„Долу правителството! Да живее карикатурата!!“ Политика, култура и карикатура в България в началото на XX век*, 265 стр., в която авторката свързва карикатура, култура и политика – тематичните полета, в които са изследователските ѝ търсения и в които са и 12-те студии и статии, представени в конкурса. Разделянето между политика и култура, разбира се, е условно, но в рамките на тази условност авторката определя като „политически“ три студии, посветени на неформалните политически мрежи в България, но в по-широк съпоставителен план общо за Югоизточна Европа. Безспорно приноси са анализите на начините на функциониране на политиката чрез приятелски кръгове и клубна принадлежност, на ролята на семейните връзки и на вертикални клиентелистки мрежи като социален капитал във формирането и функционирането на политическите партии. Конкретните примери са основно от България, но авторката убедително проследява балканските измерения на темите. Историческите изследвания, посветени на политическия живот от първата половина на 20 век, за съжаление, звучат актуално и днес за България, дават основа за размисъл за „нишките на паяжините“ на политическия елит днес. Открояването на исторически корени на съвременни развития и проблеми е важен ключ към тяхното разбиране.

Като втора тематична група се открояват „визуалните“ публикации. Иновативно и пригодно за развитието на етнологията е проследяването от доц. д-р Парушева на отношенията между фотография и етнография от началото на използването на фотографията като запис-

ващо средство до т.нар. визуален обрат. Визуалният обрат в голяма степен все още предстои за България, образът все още не се е наложил като централна тема в хуманитарните и социалните науки у нас, все още образите се използват основно като илюстрация. Това откроява значимия принос на доц. Парушева, която дава богат историографски преглед в широк международен план и задълбочава дискусията за значението на образите и за отношенията на етнографията/етнологията и фотографията. Авторката прави класификация и откроява видове употреби на фотографията – визуален наратив, фото-есе, фото-разкриване, както и практики на „участваща фотография“ и „рефлексивна фотография“. Границите между етнология и антропология са условни, като историко-антропологични авторката определя анализите си на визуалните репрезентации на бунтове, революции и войни в българската преса от края на 19 и началото на 20 век, като отделни публикации са посветени на визуалното представяне на Първата световна война и на Руско-японската война от 1904-1905 г. Обхванатите широк кръг от изображения – фотографии, репродукции, рисунки, карикатури – са представени от историко-антропологична перспектива, открити са средствата в представянето на „Ние“ и „Другите“, на съюзниците и на противниците във въстания и войни.

Трети кръг публикации са с акцент върху карикатурата като визуална материализация на вече съществуващи ментални образи. Детайлно са проследени образите в карикатурите на близкия Друг, на съседите по граница, на обобщения Друг – Европа. Приносно е задълбоченото представяне въз основа на конкретни примери на динамиката на образите, както и на връзката между карикатурата и обектите на карикатура, на взаимоотношенията между карикатуристи и публика.

Доц. Парушева участва в конкурса и с две публикации, посветени на града на Балканите. В едната авторката прави широкомащабен преглед на основните направления в изследванията на модерния град на Балканите, като предлага освен възможна типология и различни нови перспективи за бъдещи изследвания на градския живот. Втората е посветена на гр. Пловдив в края на 19 век, като авторката дискутира ролята на комуникациите (ж.п. транспорт) и значението на града като столица, същевременно и граница (столица на османската провинция Източна Румелия от 1878 до 1885 г.) за политическия, търговски, икономически и културен живот.

Всички тези приносни публикации подготвят монографичното изследване на доц. Парушева.

„Долу правителството! Да живее карикатурата!!“ Политика, култура и карикатура в България в началото на XX век е логично продължение и обогатяване на търсенията на авторката. Трите елемента са дискутирани през призмата на политическото въображаемо, оп-

ределено като колективен конструкт, който организира въображението и символиката на политическото.

В увода авторката представя синтезиран историографски преглед, дефинира понятийния апарат, подхода и научния си инструментариум, определя основната си изследователска цел – оценяване на мястото и ролята на карикатурата в оформянето на политическата култура на българите в началото на 20 век. Изборът на времеви период е обоснован – в края на 19 – началото на 20 век и в България настъпва т.нар. трансформация на видимостта, свързани с нов тип отношения между политиците, представяни в пресата, и четящата публика. Аргументиран е и изборът на политическата карикатура за изследване на ментални образи и утвърдили се представи и нагласи, доколкото карикатурата е визуален социален коментар.

В първа глава „Политика и култура“ Д. Парушева проследява средствата за създаване и разпространяване на карикатурата, представя основните хумористични вестници в България от изследвания период със силно влияние върху общественото мнение („Българан“, „Барабан“, „Смях“), хумористични листове (Български папагал, Балкански папагал), както и всекидневници, които поместват редовно карикатури („Балканска трибуна“, „Вечерна поща“). Авторката очертава начините, по които карикатуристите реагират на съвременните им събития в България и по света. Образно с думи са представени карикатурните образи на отделни политици, образите на „Другите“ – близки и далечни, и общата представа за политиката.

Във втора глава „Война и карикатура“ авторката насочва вниманието към образите на политическото във военното време на Балканските войни и Първата световна война. Независимо от увеличеното изобразяване на Другостта с ясно очертани разделителни линии между съюзници и противници във войната, анализът позволява на Д. Парушева извода, че военното време не променя съществено политическия етос и практиките в домашната политика, „българското политическо въображаемо, макар да се обогатява и с ново съдържание, в действителност по-скоро допълва и доразвива вече конструираното“.

Трета глава с насочващото заглавие-цитат „Маскари са до един!...“ представя основните характеристики на политическия живот в България – специфичното отношение между държавата и обществото, недоверие в институциите, приоритет на личните, неинституционализирани форми на действие в различни мрежи. Политическата карикатура е израз/проява на политическото въображаемо, като същевременно чрез вложените от карикатуристите смисли и значения за политиката и политиците оказва влияние върху начините на възприемане и на въобразяване. Способността на карикатуристите да визуализират по достъпен начин различни политически проблеми може да задава „пробойни“ в конструираното политическо въоб-

ражаемо и по този начин да открива възможности за неговата трансформация. Тази функция на карикатурата в България обаче, както заключава Д. Парушева, е в голяма степен затруднена от преобладаващата все-още-не-модерна (пасивна) политическа култура и липсата на достатъчно многобройна четяща публика. Основно чрез вербалната комуникация на печатните медии, четени и коментирани публично в кръчми и кафенета, е реализирана функцията на карикатурата да задава възможност за национална идентификация чрез образите на Другите.

Добринка Парушева показва стойността на политическата карикатура като исторически извор, като „око на периода“, през което широкоспектърно се вижда политическото и културно развитие на България на границата на 19 и 20 век.

3. Препоръки

Доколкото представеното монографично изследване е завършено и кохерентно, препоръките ми са по-скоро пожелания към Д. Парушева да продължи да се „взира“ в мащабните изследователски полета политика, култура и карикатура, да открива видимото и невидимото, показаното и скритото. С интерес ще очаквам продължение, в което авторката да анализира и другите видове карикатура като например социалната карикатура, доколкото разграничаването на политическата карикатура е условно, всичко е политическо.

Възможна линия, по която би могъл да бъде продължен анализът, е свързана с категорията пол. Д. Парушева привежда примери за окарикатуряване чрез съпоставки с жени, едно от което е на една от малкото жени-карикуристски през този период – Анета Ходина. Анализът на мястото на жените сред карикатуристите, както и на жените в карикатурите би могъл да бъде разширен в следващо изследване.

Друга възможна посока за бъдещи изследвания е за преплетената история на карикатурата. Не малко са примерите за влияния, заемки, препечатки от чуждестранни хумористични издания. Темата за обмена и (взаимо-)влиянията в балкански и европейски контекст би могла да бъде обект за бъдещо проучване.

Задълбочено проследените представи за Другите – близкия и далечен Друг, биха могли да бъдат обогатени от проследяването на присъствието на България, български политици, теми от българския политически или културен живот в карикатурите на други държави.

Държа да подчертая, че това не са критики, а пожелания за следващи изследвания, мотивирани от приносните публикации на доц. д-р Парушева. Оригиналните изследвания на Д. Парушева обогатяват редица научни дисциплини и могат да се използват в учебната работа по история, етнология и културна/социална антропология, изкуствознание. Приносният им

характер намира отражение в множеството цитирания на трудовете ѝ в български и чуждестранни публикации в национални и международни академични издания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. д-р Добринка Драгиева Парушева **отговарят на всички** изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатката в конкурса е представила значителен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“ и заемането на академичната длъжност „доцент“. В работите на кандидатката има оригинални научни резултати, получили международно признание. Научната и преподавателската квалификация на доц. д-р Добринка Драгиева Парушева **е несъмнена**.

Постигнатите от доц. д-р Добринка Драгиева Парушева резултати в учебната и научно-изследователската дейност, **напълно** съответстват на минималните национални и допълнителните изисквания на Философско-исторически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни и научно-приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна оценка** и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Философско-исторически факултет за избор на доц. д-р Добринка Драгиева Парушева на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата (Науки за културата - Историческа антропология на политическата култура).

06. 09. 2023 г.

Изготвил становището: .....

Доц. д-р Анелия Касабова